

השוואת הקשר בין עם ישראל לארץ ישראל ובין איש לאשה

ענן עדן

בימים אלו כשעם ישראל מברר את הקשר שבינו לבין ארצו, מעיינים אנו במסכת קידושין ומגלים חידושים מעניינים בנושא זה. המסכת פותחת בשאלה מאיפה יודעים שקנין האשה בכסף, והיא עונה שלומדים זאת בהשוואה לשדה עפרון. האם מאברהם אבינו שקנה את מערת מהכפלה כקבר לאשתו, למדנו כיצד האיש קונה את האשה? איזו השוואה תמוהה ואבסורדית?! אבל ברור לנו שכשחז"ל מצאו לנכון לקשר בין ענין לענין יש לזה סיבה מהותית פנימית. ונראה להסביר במקרה זה, שהיחס בין האיש והאישה הוא מקביל בדמיון מפליא ליחס בין העם והארץ, שהרי אברהם אבינו כנציג עם ישראל קונה נחלה בארץ ישראל.

וליחס דומה זה ביטויים רבים בהסטוריה:

א. כתוב בגמרא (סוטה ב') שארבעים יום קודם יציאת הוולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. כלומר שיש פה קשר פנימי שעדיין לא התגלה בין האיש והאישה. כך בין העם והארץ ישנו קשר פנימי לפני ההתקשרות הרשמית בכיבוש יהושע. בא"י, ארץ חמדה, ישנה סגולה פנימית שלא תלויה במצוות התלויות בארץ, ולכן האבות כל כך רצו להקבר בארץ ישראל. וע"פ חילוק זה תירץ הרב קוק את הרידב"ז שהקשה עליו כיצד הוא מוכר חלקים מהארץ כפתרון לשנת השמיטה, והרי בזה הוא מבטל את כל מצוות ישוב הארץ. הרב ענה לו שכשם שיש חלקים בתורה שאיננו יכולים ליישם בחיי מעשה ואעפ"כ אין שיעור למעלת הלימוד ההוא, כך בא"י יש לחלק בין הסגולה הפנימית שלעולם לא נעלמת לבין הביטוי החיצוני שיש במצוות התלויות בה.

ב. סגולה זו הולכת ומתגלה ככל שהעם מתקשר לארץ. בכיבוש ראשון של עולי מצרים בתקופתו של יהושע מדובר בכיבוש בכח, במלחמה, ולכן זה קנין פגום, כיון שהוא נעשה ללא רצון המקנה, ובאמת קדושת קנין זו פגה אחרי שהעם גלה מארצו בגלות בבל.

העם יוצא מארצו, מתרחק ממנה ע"מ לחזור אליה להתקשרות יותר פנימית וחזקה. בעליה השניה אין כיבוש בכח אלא מדעת המקנה, בהסכמת האומות – כורש, והיא נעשתה לאט לאט בהתיישבות חקלאית, רגב אחרי רגב, שדה אחרי שדה. ואמנם קדושת עליה זו, נשארה לנצח. והרמב"ם מסביר את ההבדל בין הקדושות ע"י החילוק שאמרנו בין קנין בכח ככיבוש לבין קנין רצוני, אחיזה, חזקה (הלכ' בית הבחירה ו', ט"ז)

(מלוקט מספרו של הרב יגאל אריאל "מעגלי שביעית" עמ' 01). כשנחזור לאיש והאישה הרי הדמיון מפליא. ישנה השאלה המפורסמת כיצד האיש קונה אישה, והרי זה תמוה וצורם לאוזן מה שייך לקנות אישה, וכי מה היא מכונית, צעצוע וכד'?! אלא שהרמב"ם מסביר שמטרתו של קנין זה לתת קביעות במסגרת עומדת לנישואים, ע"מ שלא יהיה עראי, יום כן יום לא . . . וקנין זה מקביל לכיבוש הראשון שנעשה ללא התקשרות פנימית, אבל אין להסתפק בקשר חיזוני ושטחי זה, אלא צריך להעמיק אותו ע"י חיי היום יום. אחרי החתונה מתחילה ההתקשרות האמיתית, שכלל שהיא נמשכת היא הולכת ומעמיקה, וזה כנגד "העליה השניה". וכמובן שצריך לרדת בשביל לעלות - יש מצב של ריחוק, "ברוגז", אבל אח"כ נוצר שלום הרבה יותר פנימי ועמוק, וזה – כנגד היציאה לגלות בבל.

וכאן ראוי לציין דבר תמוה. מסכת גיטין פותחת במקרה מוזר ולכאורה צדדי. המביא גט ממדינת הים צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ורש"י הראשון למסכת מביא "כל חו"ל קרי ליה מדינת הים בר מבבל" כדאמר לקמן (דף לו).

ובהמשך המשנה מתבארים גבולות א"י, והשאלות קשות. וכי לא מצאו מקום יותר מתאים לעניינים אלו כמסכת תרומה וכד'?

וכן מה רש"י רוצה להדגיש בפתיחה שלו למסכת, ובכלל למה פותחים בנושא כל כך צדדי, דין שליחות, במציאות כל כך מסובכת של ריחוק בין הבעל לאישה:???

נראה שלאור דברנו במס' קידושין שמבאר את ההתקשרות בין איש ואישה לבין ארץ ישראל ועם ישראל, כמובן שמוכרחת לבוא המשך הביאור במסכת המקבילה – גיטין, מסכת המתארת את הסיבוכים, את ההתנתקות בין האיש לאישה וכמובן בין עם ישראל לא"י.

עיי"ש: מצא לעצמו אישה אחרת – "גברת בבל" ואל תאמרו שזה לא היה מרצונם, מכיון שמאליהם גרמו לפרידה הקשה, ועוד יותר: בשיבת ציון הרבה הרבה נשארו בבל ודוקא מהמנהיגים; כהנים ולוויים.

חשוב לציין, עם ישראל לא התחבר באופן שלם עם זוגתו החדשה, וכל קדושתה נובעת מתקנת נביאים (כדברי הרמב"ם תרומות א').

עפ"י מתעוררת השאלה השניה בכל עוצמתה: מה המקום לברר את גבולות הארץ במסכת שמדברים על ניתוק יחסים?!

ואנו נענה: להיפך! דוקא במקום שנוצרים הסיבוכים והקשיים, דוקא שם אנו מגלים את הקשר; וכשם שהסבר זה יפה ליחס בין איש ואישה, שדוקא הריחוק וה"ברוגז" הזמני אצלם גורם להתקרבות הרבה יותר גדולה ופנימית (כמנהג המקובל שאין החתן רואה את הכלה שבוע לפני החתונה) כך כמובן הקשר בין האומה לארצה מתוך ההתרחקות מא"י, עיי"ש מגלה את הקשר שלו, ודוקא במסכת גיטין יתבררו כל הסוגיות החשובות של א"י – דוקא!

וכן מובנת הסיבה לפתיחת המס' במקרה זה שמבטא ריחוק ממשי בין האיש לאישה וכמובן בין האומה לארצה המביא גט (לא"י) ממדינת הים, וכי לא יכלו לבחור דוגמא בין מדינה למדינה סתם – דוקא לא!

ובכיוון זה נראה להסביר את מתי רבא ורבה, בהסבר טעם אמירת השליח בפני נכתב

ובפני נחתם. רבא סובר שהמטרה היא לקיים את הגט כמו שצריך בכל שטר, כלומר שהוא מתייחס לצד הרשמי הממוסד של הגט. לעומתו רבה סובר שהטעם הוא שצריך להעיד שהגט נכתב לשמה. צורך זה הוא תלוי במחשבות הפנימיות, בכוונות, זה ענין פנימי ועמוק לעומת רבא שמדבר על טעם חיצוני "קפוא". מתוך שני טעמים אלו אנו יכולים ללמוד על שני טעמים הפוכים במעשה ההפוך בנישואים. יש את הצורך בנישואים רשמיים ומסודרים ע"מ לקבוע את המציאות בשטח שהיא לא תהיה עראית, אבל בנוסף לכך צריך את דעתו ודעתה, רצונו ורצונה במובן העמוק והרחב שבעצם הולך ונבנה, הולך ומשתכלל לאורך כל החיים. ובאמת הגמי' אומרת שרבה חושש לרבא, זאת אומרת שעיקר הקשר צריך להיות בנוי על ה"לשמה", הכוונה ההתקשרות והתוכן הפנימי ויחד עם זה צריך את המסגרת החיצונית הרשמית.

ולהלכה פסקו כרבא, והסיבה ברורה. הסיבה לפירוק נישואים אלו היא, שהם נעשו רק באופן חיצוני רשמי ולכן גם הגט נקבע ע"פ עקרון זה "מידה כנגד מידה".

ג. הרב קוק, בהקדמתו ל"שבת הארץ", כתב חיבור עיוני מחשבתי בענין השמיטה (שכדאי מאד לקרא אותו - הוא לא ארוך מדי ולא קשה מדי). הוא כתב שסגולת העם והארץ תואמות יחדיו. כיצד הזיווג ביניהם גורם להשלמה של שני הצדדים?

נשמת האומה והארץ יחדיו פועלות את יסוד הויתן, תובעות את תפקידן, להוציא אל הפעל את עריגת קדושתן, בשנת שבתון. העם פועל בכוחו הנפשי על הארץ, זרע ה' מתגלה על ידי השפעתו הרוחנית.

הרב מדבר על מה עושה ההתקשרות של העם עם הארץ. כשעם ישראל "בועל" את האדמה, חורש בה וזורע - הוא מוציא פירות קדושים. ככל שהעם נמצא במדרגה רוחנית גבוהה יותר, כך הפירות שהוא מוציא מהארץ נעלים יותר, קדושים יותר. בשנת השמיטה עם נמצא במדרגה מיוחדת, ולכן הפירות קדושים עד כדי כך בהם מצריכים "פח שמיטה" - פח קדוש!!

אבל בעצם השמיטה מגלה יחס מיוחד זה. בכל השנים ארץ ישראל לעולם לא הסכימה להתקשר לאף אומה חוץ מהאומה הישראלית, וזה מוכח בהסטוריה. א"י בתקופת בית המקדש נתנה פירות ויכול. תנא אחד מספר, שהוא ראה כיצד חלב העזים מטפטף ומתערבב עם דבש התאנים, ועל זה הוא קרא "ארץ זבת חלב ודבש" (כתובות קיא ע"ב). אבל כשישראל גלו מארצם היא נהפכה לארץ החורבן וההרס. הגויים אמנם מצאוה קדושה, צא ותראה כמה מנורים ומסגדים בה!!! אבל להפריח אותה לעולם לא הצליחו. ארץ ישראל שמרה על נאמנות מוחלטת, כמו אותה עגונה שלא מוכנה להתקשר עם אף איש אחר. והנה אנו זוכים לחיות בתקופה שהעם חוזר לארצו, הארץ נותנת את יכולה, והברכה היא פשוט מהממת (אמנם מבחינה כלכלית יש בעיה אבל חקלאית גרידא), אין להשוות בין היבול שמוציא היהודי מהשדה לזה שהערבי מוציא. יכול זה עולה, ע"פ ידיעתך, ויכול להגיע להפרש של מאה אחוזים!!!

והרב ממשיך: "והארץ פועלת על העם להכשיר את תכונתו לפי חפץ חיים אלקיים שלמים בתבניתך". בזכות התכונות והאקלמים הרוחניים של הארץ, העם יכול להוציא את הפוטנציאל היחידי שלו, המסר האלוקי בצורה שלימה בריאה וטבעית.

"כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" "אור לגויים", מדורה גדולה וחזקה ללא

נצוצות פה ושם כמו בגלות. כמו העגבניה: כששמים אותה בחממה, אשר בה היא מקבלת את כל צרכיה הרי היא מגלה את כל הפוטנציאל שלה, לעומת עגבניה שגדלה בתנאים קשים שנראית חולה ומסכנה. ובהקבלה לאיש ואשה: האשה נותנת את כל התנאים שהבעל צריך: בית חם ואוהב, ע"מ שהוא יוכל לגלות את אישיותו ולפעול לטובת החברה והמסגרת שבה הוא קיים.

כמו שרבי עקיבא אמר על רחל אשתו: "תורתי ותורתכם – שלה היא!" רחל ידעה להוציא מרבי עקיבא את תכונותיו ובזכותה הוא נהיה עמוד תורה שבע"פ, וממילא תורת כולנו היא תורת רחל!

והאיש נותן לאשה זרע של קיימא ובזכותו היא מולידה את הדור הבא. ועכשו נשאל את עצמנו: האם ההשוואה בין קניית מערת המכפלה לבין יחס האיש והאשה – תמוהה היא?!

יהי רצון, שכמו שאומרת הגמי (סוטה יז ע"א) על האיש והאישה שאם זכו – שכינה ביניהם ואם לא - אש אוכלתן, שתשרה שכינה בין עם ישראל וארץ ישראל.

לעי"נ סבי יצחק בן דוד

שעשה מאמצים אדירים לבקר בארץ ישראל, חודשיים לפני שנפטר

ת.נ.צ.ב.ה.